

BEVAN, ANEURIN (1897 - 1960), gwleidydd ac un o sylfaenwyr y Wladwriaeth Les

Enw: Aneurin Bevan

Dyddiad geni: 1897

Dyddiad marw: 1960

Priod: Jennie Bevan (née Lee)

Rhiant: Phoebe Bevan (née Prothero)

Rhiant: David Bevan

Rhyw: Gwryw

Galwedigaeth: gwleidydd ac un o sylfaenwyr y Wladwriaeth Les

Maes gweithgaredd: Gwleidyddiaeth a Mudiadau Gwleidyddol; Gwasanaethau Cyhoeddus a Chymdeithasol, Gweinyddiaeth Sifil

Awdur: John Graham Jones

Ganwyd 15 Tachwedd 1897 yn 32 Charles Street, Tredegar, Mynwy, y chweched o ddeg plentyn David Bevan a Phoebe ei wraig, merch John Prothero, gof lleol. Yr oedd David Bevan yn löwr ac yn Fedyddiwr, yn hoff o lyfrau a cherddoriaeth a chafodd ddylanwad sylweddol ar ei fab. Aeth Aneurin Bevan i ysgol elfennol Sirhywi, ond nid oedd yn hoff o'r ysgol a gadawodd yn 1910. Eto benthyci lyfrau o Lyfrgell y Gweithwyr a darllenai'n eang ym meysydd economeg, athroniaeth a gwleidyddiaeth. Dechreuodd weithio dan ddaear yn 1911, profodd ei hun yn löwr medrus a magodd ddiddordeb yng ngweithgareddau'r undebau llafur. Ni bu raid iddo wynebu gwasanaeth filwrol yn ystod Rhyfel Byd I oherwydd nam ar ei lygaid, a daeth yn adnabyddus fel un o wrthwynebwyr y rhyfel. Dewiswyd ef yn gadeirydd cangen leol Undeb y Glöwyr yn 1916.

Yn 1919 enillodd ysgoloriaeth Undeb y Glöwyr a'i galluogodd i dreulio dwy fl. yn y Coleg Llafur yn Llundain lle ehangodd ei orwelion ac y dysgodd sut i ddadlau'n effeithiol. Dychwelodd i Dredegar yn 1921 i wynebu cyfnod o ddiweithdra. Etholwyd ef yn aelod o Gyngor Dinesig Tredegar yn 1922, sicrhodd swydd checkweighman mewn pwell glo am rai misoedd ond ymuno â'r di-waith fu ei hanes unwaith eto. Penodwyd ef yn gynrychiolydd gan gangen ei undeb yn ystod streic y glöwyr, 1926, a dangosodd ei hun yn drefnydd medrus a siaradai'n gyson mewn cynadleddau cenedlaethol. Etholwyd ef yn aelod o Gyngor Sir Mynwy yn 1928 a'r flwyddyn ganlynol yn aelod seneddol Llafur dros etholaeth Glyn Ebwy yn olynydd Evan Davies. Parhaodd i gynrychioli'r sedd hon yn y senedd hyd ei farwolaeth.

Yn fuan profodd ei hun yn ddadleuwr effeithiol yn Nhy'r Cyffredin a siaradai'n gyson, yn enwedig ar ddiweithdra a phynciau'n ymwneud â'r diwydiant glo. Yr oedd yn arbennig o hallt ei feirniadaeth ar Neville Chamberlain yn ystod y tridegau. Yn gynnar yn 1939 diarddelwyd ef o'r Blaid Lafur oherwydd iddo gefnogi Syr Stafford Cripps yn y mudiad United Front, ond dychwelodd i'w blaid ym mis Rhagfyr. Gwrthwynebodd y llywodraeth drwy gydol Rhyfel Byd II a beirniadodd Syr Winston Churchill, y Prif Weinidog, ac Ernest Bevin, yn llym. Yn Rhagfyr 1944 etholwyd ef yn aelod o Bwyllgor Gwaith Cenedlaethol y Blaid Lafur am y tro cyntaf.

Penodwyd ef yn Weinidog Iechyd yn Llywodraeth Lafur 1945 a gosododd seiliau'r Wladwriaeth Les. Rhoddodd Deddf Gwasanaeth Iechyd Gwladol 1946 wasanaeth meddygol a deintyddol yn rhad ac am ddim i bob aelod o gynllun yr Yswiriant Gwladol. Cenedlaetholwyd yr ysbytai a dewiswyd byrddau rhanbarthol i'w llywodraethu. Defnyddiwyd trethi cenedlaethol i gynnal y gwasanaeth. Yn ei frwydr yn erbyn y meddygon hyd 1948 dangosodd Bevan ei hun yn arbennig o amyneddgar ac yn barod i gyfaddawdu. Rhoddodd Deddf Llywodraeth Leol 1948 gyfrifoldebau newydd ar yr awdurdodau lleol, yn arbennig i ofalu am blant a phobl ieuainc. Bu Deddf Cynhorthwy Cenedlaethol 1948 yn gyfrifol am ddileu hen Ddeddf y Tlodion a chyflwyno cynlluniau cynhwysfawr ar gyfer gwasanaethau lles. Aeth Bevan ati'n ogystal i hyrwyddo atgyweirio llawer o'r difrod a wnaed i dai yn ystod y rhyfel, i ddarparu tai parod a chymorthdaliadau i awdurdodau lleol fel y gallent ddarparu tai i'w rhentu. Yr oedd yn feirniadol o wariant y llywodraeth ar arfau a'i pholisïau tuag at T.U.A. a Rwsia.

Penodwyd Bevan yn Weinidog Llafur yn Ionawr 1951, ond ymddiswyddodd yn Ebrill oherwydd anghytundeb â Hugh Gaitskell ynglyn â'r bwriad i ddechrau codi taliadau o fewn y gwasanaeth iechyd. Casglodd o'i gwmpas nifer o aelodau seneddol a safai i'r chwith yn y sbectrwm wleidyddol a sonniodd amdanynt fel Bevanites. Yr oedd yn dal yn boblogaidd ymhlith yr etholwyr ac aelodau canghennau'r blaid Lafur yn y wlad, a pharhaodd yn aelod o'r Shadow Cabinet. Collodd ei le yn y blaid am rai misoedd yn 1955 pan heriodd Attlee oherwydd ei agwedd tuag at arfau niwclear. Pan ymddiswyddodd yr arweinydd yn ystod yr un flwyddyn, safodd Bevan am arweinyddiaeth y Blaid Lafur ond Gaitskell a enillodd y dydd. Dewiswyd ef yn drysorydd y blaid yn Hydref 1956 a daeth yn Llefarydd yr Wrthblaid ar faterion y trefedigaethau a pholisi tramor. Yn 1959 teithiodd yng nghwmni Gaitskell i Moscow ac ym mis Hydref dewiswyd ef yn ddirprwy-arweinydd yr Wrthblaid fel olynnydd i [James Griffiths](#). Erbyn hyn yr oedd ei areithiau yn y senedd a'i agwedd yn gyffredinol dipyn yn llai ymosodol. Cyhoeddodd nifer sylweddol o bamffledi ac erthyglau yn enwedig yn *Tribune*, ac yn 1952 ymddangosodd y gyfrol *In place of fear* a roes fynegiant i'w gred mewn Sosialaeth ddemocrataidd.

Priododd yn 1934 Jennie Lee, a fu'n aelod seneddol dros North Lanark, 1929-32, a Cannock, 1945-70, ac a safai i'r chwith o fewn y blaid Lafur. Ni bu iddynt blant. Bu farw 6 Gorffennaf 1960 yn ei gartref, Fferm Asheridge, Chesham, swydd Buckingham, ac amlogwyd ei weddillion yn amlogfa Croesyceiliog.

Awdur

Dr John Graham Jones

Ffynonellau

Who was who?

Oxford Dictionary of National Biography

The Times, 7 Gorffennaf 1960

A. Bevan, *In place of fear* (Efrog Newydd 1952)

Vincent Brome, *Aneurin Bevan. A Biography* (Llundain 1953)

John Campbell, *Nye Bevan and the mirage of British Socialism* (Llundain 1987)

Huw T. Edwards yn *Aneurin*, 1, rhif 1, 1961

Michael Foot, *Aneurin Bevan a biography* (Llundain 1961, 1973)

Mark M. Krug, *Aneurin Bevan cautious rebel* (New York 1961)

Jennie Lee, *This great journey* (1963)

Jennie Lee, *My life with Nye* (Llundain 1980)

David Llewellyn, *Nye the beloved patrician* (d.d.)

Kenneth O. Morgan, *Labour People leaders and lieutenants, Hardie to Kinnock* (Rhydychen 1987)

Patricia Hollis, *Jennie Lee a life* (1997)

Dai Smith, *Aneurin Bevan and the world of south Wales* (1993)

Darllen Pellach

[Aneurin Bevan \(1897 – 1960\)](#), gwefan Maes y Gad i Les y Wlad, gwelwyd 30 Mai 2019

Archifau LIGC: [Parliamentary Division of Ebbw Vale. General Election, 1950. Aneurin Bevan The Labour Candidate](#)

Archifau LIGC: [Parliamentary Division of Ebbw Vale. General Election 1951... Aneurin Bevan The Labour Candidate](#)

Erthygl Wicipedia: [Aneurin Bevan](#)

Sain a Ffilm

Welsh Political Icons: [Aneurin Bevan](#)

Dolenni Ychwanegol

VIAF: [27045294](#)

Wikidata: [Q325403](#)

Dyddiad cyhoeddi: 1997

Hawlfraint Erthygl: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/>

Mae'r Bywgraffiadur Cymreig yn cael ei ddarparu gan Lyfrgell Genedlaethol Cymru a Chanolfan Uwchefrydiau Cymreig a Cheltaidd Prifysgol Cymru. Mae ar gael am ddim ac nid yw'n derbyn cymorth grant. Byddai cyfraniad ariannol yn ein helpu i gynnal a gwella'r wefan er mwyn i ni fedru parhau i gydnabod Cymry sydd wedi gwneud cyfraniad nodedig i fywyd yng Nghymru a thu hwnt.

Ewch i'n [tudalen codi arian](#) am ragor o wybodaeth.

